

Mesijanizam nacionalnih ideologija u stereotipima i predrasudama u predstavljanju bošnjačke nacije

Dženan Kaljanac

Gazi Husrev-begov vakuf u Sarajevu

Sažetak

Stereotipi i predrasude u prezentiranju bošnjačke nacije prožeti su i mesijanizmom. Mesijanizam nacionalnih ideologija, fenomen je čija se praktična primjena na ex-jugoslavenskim prostorima najjasnije ispoljava upravo u stereotipnom predstavljanju bošnjačke nacije. Više od dvjesto godina traje perfidno, nekad posve otvoreno, stereotipno prezentiranje društveno-povijesnog bića Bošnjaka.

Sam pojam mesijanizam je religijske naravi, jer je osnova riječi mesija, a što opet znači spasitelj, otkupitelj, koji će na kraju vremena uspostaviti kraljevstvo pravde i mira.

Pored klasičnog, religijskog mesijanizma na ovim prostorima se može sresti i politički, kao i "kulturološki" mesijanizam. Nacionalni mesijanizam jednostavno prelazi u ono što se obično naziva nacionalizmom. Ideja/misao o izabraništvu se lahko može izroditi u svijest o posebnoj privilegiranosti što je bio slučaj na ovim prostorima, a ona bi inače trebala da probudi "prefinjeno" osjećanje odgovornosti.

Povijesne osnove srpskog i hrvatskog mesijanizma se u nekom dijelu mogu objašnjavati srpskim i hrvatskim otporom islamu i Osmanskom carstvu. Sam geografski položaj Srbije i Hrvatske je mesijanističkim ideolozima

omogućio da Srbi i Hrvati uzmu ulogu zaštitnika Evrope od islama, uloga koja se interpretirala mesijanski. Upravo rezultate srpskog i hrvatskog nacionalnog mesijanizma osjetili su na svojoj koži Bošnjaci. Bošnjaci zajedno sa državom Bosnom i Hercegovinom postaju objekti agresivnog srpskog i hrvatskog nacionalnog mesijanizma.

O Bošnjacima, također, postoji stereotip duboko ukorijenjen u nerazumijevanju, a često i preziru, islamske kulture koja se interpretira kao barbarska, bez obzira što unutar sebe sadrži visoke humanističke standarde, koji su povijesno potvrđeni, možda, najeksplicitnije, upravo, u Bosni i Hercegovini. Pored toga, oblikovanju stereotipa dodatno su doprinijeli postojeći ideološki stereotipi o muslimanskom fundamentalizmu i terorizmu, kao da fundamentalizma i terorizma nema i u okviru drugih duhovno-idejnih i političkih sadržajnosti.

Stoga srpski nacionalisti i poduzimaju "plemenite" akcije protiv bošnjačkog naroda s ciljem da bošnjački narod civiliziraju. To je zapravo mesijanska zadaća- osloboditi drugog od balasta neznanja i divljaštva. Refleksija takvog diskursa je da povijesno istrebljenje crnogorskih muslimana, istraga "poturica" postaje proces a ne samo pojedinačan događaj, a ubijanje Bošnjaka-poturica ne samo vrijedan nego sveti čin, uzdignut na isti nivo sakralnosti kao i krštenje ili ispovijed.

UVOD

Jedan od fenomena koji je permanentno pratio razvoj bošnjačke nacije i koji ni do danas nije eliminiran jeste upravo stereotipno predstavljanje bošnjačke nacije. Doista, rijetke su žive nacije na planeti Zemlji koje su bezobzirnije i duže stereotipno predstavljane i osporavane u nacionalnom smislu. Na bazi predrasuda i raznovrsnih stereotipa, ne samo o Bošnjacima već i o samom povijesnom biću Bosne i Hercegovine, koje se uporno i, nažalost, očigledno i danas produciraju u moćnim antibosanskim centrima, ispoljavaju se raznovrsne društveno-političke aktivnosti koje višestruko štetno djeluju na dalju afirmaciju bošnjačke nacije.

Više od dvije stotine godina traje perfidno, nekad posve otvoreno, kriptoiziranje društveno-povijesnog bića Bošnjaka. Tu se prije svega minimizira njihov prepoznatljivi bosanski supstancijalitet.

U ovom radu želimo na osnovu konkretnih društveno-historijskih primjera pokazati da se "izvori" stereotipnog interpretiranja bošnjačke

nacije nalaze u: nacionalno-političkim, nacionalno-kulturnim i nacionalno-religijskim sadržajima ideologije nacija-države, koji su impregnirani mesijanizmom.

Mesijanizam i misijanizam

Stereotipi i predrasude u predstavljanju bošnjačke nacije prožeti su mesijanizmom.¹ Mesijanizam nacionalnih ideologija fenomen je čija se praktična primjena na ex-jugoslavenskim prostorima najjasnije ispoljava upravo u stereotipnom predstavljanju bošnjačke nacije. Važno je razlikovati mesijanizam i misijanizam.² Misijanizam podrazumijeva afirmaciju uzvišene misije određenog naroda ili određene crkve, ali bez pretenzija na isključivost. Ispravno shvaćen, neagresivni mesijanizam

¹ “Mesijanizam je pojam kojim se obuhvaćaju svi religiozni pokreti što imaju ideološki aspekt klasne borbe, a karakterizira ih vjerovanje u spasitelja koji će pokazati svojim sljedbenicima put prema spasu i osnovati za njih državu na zemlji u kojoj će oni vladati. Naziv mesijanizam potječe od Mesije – pomazanika Božijeg, u čiji su dolazak vjerovali Jevreji, nadajući se da će osnovati carstvo u kojemu će oni vladati i biti oslobođeni rimske vlasti i eksploatacije.” (M. Bosanac, O. Mandić, S. Petković, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977, str. 355).

“Mesijanizam je u nekim religijama, iščekivanje mesije, tajanstvena spasitelja, spojeno s predodžbama o slobodi, ravnopravnosti, miru, blagostanju i obilju (zlatno doba)... U širem smislu mesijanizam je izraz sveljudskog čeznuća za spasenjem i otkupljenjem koje trebaju ostvariti neki utopijski pokreti i karizmatički vođe. Stoga se danas sekularni mesijanizmi obično shvaćaju kao pokreti oslobođenja i ostvarenja neke utopije (odstranjenje klasnih razlika među ljudima u komunizmu, blagostanje za sve ljude u potrošačkim društvima).” (*Opći religijski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2002, str. 571).

Prema tome, ‘ideja’ Božijim providenjem dodijeljenog mesijanskog poslanja, s obzirom na ondašnje tumačenje pojma nacionalizma, ulazi u ‘pozitivne’ elemente razvijajuće nacionalne svijesti i nacionalne ideologije uopće.” (E. Zgodić, *Ideologija nacionalnog mesijanstva*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1999, str. 57). Ovdje je isto tako važno navesti stav Nade Klaić, koja kaže da se ne smije ponoviti mišljenje historiografije koja je zbog prividnog pomanjkanja izvora za to razdoblje posmatrala Bosnu kao hrvatski ili srpski privjesak! Ona u nastavku sugerira da se ne smije zapostavljati Bosna “u kojoj je, po svemu izgleda, stvorena politička vlast prije hrvatske ili srpske!” (opširnije u N. Klaić, *Srednjovjekovna Bosna*, str. 5 i 19).

² Misijanizam / misionarstvo (lat. missio – odašiljanje), društvena aktivnost što je vrše mnoge institucionalizirane religije da bi proširile područje svojeg djelovanja obraćajući stanovništvo prekomorskih zemalja na vlastitu vjeru. (M. Bosanac, O. Mandić, S. Petković, *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977, str. 361).

u biti je misionizam u kojem se poziv narodu da vrši svoju misiju slaže s poštovanjem drugih naroda i kultura da vrše svoju misiju u duhu svojih interesa.

Ako je za mesijanizam karakteristična svijest o nacionalnoj isključivosti, uz njega ide i konfesionalna a često i rasna isključivost. Naime, mesijanizam nije dominantan stav i njegova je aktualnost u raznim periodima različita. U kriznim i tranzitnim periodima, kao npr. u sadašnjem, on se oživljava. Oni koji misle da je uzrok svih problema zemlje, države, naroda koju preživljava nacija, u neprijateljima, neprijateljskim narodima, neprijateljskim organizacijama i neprijateljskim snagama, oni podstiču nacionalistička osjećanja. To je logika: “naš je narod od Boga izabran, on je nevini stradalnik i žrtva”.

Za sve nevolje grupe kojoj pripadaju krivi su neprijatelji i s njima se treba boriti, pri čemu treba započeti potragom za neprijateljskim uvjerenjima, za neprijateljskim agentima u svom narodu.

Porijeklo mesijanizma

Sam pojam mesijanizma religijske je naravi jer je osnova riječi mesija, a što opet znači “u Starom zavjetu i židovstvu, pomazanjem ustoličeni kralj kojem je kao izabraniku Božijem pridavano kultno-religiozno značenje. Najprije je povezan s Davidovim kraljevstvom, nakon Salomonove smrti i raspada kraljevstva postaje pojam idealnog vladara, koji će ponovo uspostaviti kraljevstvo Izraelovo. U političkom smislu pojava budućeg mesije u proročkim navještajima (Iz 7; 9; II; Zah 9, 9–II) i u ranožidovskoj apokaliptici zadobiva eshatološku dimenziju; mesija je spasitelj, otkupitelj, koji će na kraju vremena uspostaviti kraljevstvo pravde i mira.”³

Mesija nije samo spasitelj već i otkupitelj, dakle onaj ko sebe žrtvuje za spasenje čovječanstva u cijelosti. Ako se već smatra da se nacionalna misija sastoji u žrtvenom iskupljenju čovječanstva, onda se u mistici takvog nacionalnog čina može vidjeti i nešto što ga približava istinskom mesiji. U tom slučaju, patnje nacije neće biti puke patnje već patnje pod krstom, smrt pod krstom, pa se i preporod nacije može mistično poimati kao njeno uskrsenje. Pored klasičnog, religijskog mesijanizma na ovim prostorima može se sresti i politički, kao i “kulturološki” mesijanizam.

³ *Opći religijski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2002, str. 571.

Nacionalni mesijanizam jednostavno prelazi u ono što se obično naziva nacionalizmom. Ideja / misao o izabraništvu lahko se može izroditi u svijest o posebnoj privilegiranosti, a ona bi inače trebala probuditi “prefinjeno” osjećanje odgovornosti. Pod mesijanizmom se najčešće podrazumijeva svijest o svjetsko-historijskoj misiji određenog naroda koji se shvaća kao “izabrani”, “nebeski” narod. Ideal mesijanizma u ovim oblicima susreće se kod većine evropskih naroda.

Srpski i hrvatski mesijanizam

Povijesne osnove srpskog i hrvatskog mesijanizma⁴ u nekom dijelu mogu se objašnjavati srpskim i hrvatskim otporom islamu i Osmanskom carstvu. Sam geografski položaj Srbije i Hrvatske mesijanističkim ideolozima omogućio je da Srbi uzmu ulogu zaštitnika Evrope od islama, uloga koja se interpretirala mesijanski.

Rezultate srpskog i hrvatskog nacionalnog mesijanizma osjetili su na svojoj koži Bošnjaci. Bošnjaci zajedno s državom Bosnom i Hercegovinom postaju objekti agresivnog srpskog i hrvatskog nacionalnog mesijanizma. Prvo što se našlo na udaru srpskog i hrvatskog nacionalnog mesijanizma jeste degradacija karaktera i smisla srednjovjekovne bosanske države u smislu (prema mišljenju V. Čorovića) da je s Bosnom 1463. godine “...nestalo jedne države koja je nastala i živela pretežno samo kao geografska jedinica koja je samo u jednom izuzetnom periodu pokušavala iz svog geografskog položaja stvoriti jednu historijsku misiju.” Naravno, ova logika prosuđivanja povijesnog identiteta srednjovjekovne bosanske države nije motivirana otkrićem historijske istine, nego legitimiranjem srpskog državno-nacionalnog mesijanstva...⁵

Ako su srpskom nacionalnom mesijanizmu, između ostalog, religijski korijeni u starom židovskom mesijanizmu, evidentno je da je on znak povratka starozavjetnom načinu mišljenja koji u Novom zavjetu ne nalazi svoje opravdanje, jer fundamentalna razlika između Starog i Novog zavjeta sastoji se u tome što je Stari zavjet nacionalni, a

⁴ Opširnije o srpskom i hrvatskom mesijanizmu u: E. Zgodić, *Ideologija nacionalnog mesijanstva*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1999, str. 192–194 i 201–204.

⁵ E. Zgodić, *Ideologija nacionalnog mesijanstva*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1999, str. 11.

Novi zavjet univerzalni / globalni, a mesijanizam je upravo afirmacija posebnog zavjeta između jednog određenog odabranog naroda Božijeg. Srpski nacionalizam bio je mesijanizam starozavjetnog modela - silovit, isključiv, agresivan. Srpski nacionalni mesijanizam nanio je štetu kako vjerskoj tako i nacionalnoj svijesti. On je podigao ono relativno, ljudsko, zemaljsko do nivoa božanskog. Naime, nacionalni mesijanizam šteti i deformira ono Najviše / Božije i ono zemaljsko / prolazno.

Tragično je “da veliki dio novije balkanske povijesti je povijest takvih pokušaja minimiziranja, osporavanja i uništavanja drugih. Dakle, negiranje historijske opstojnosti i državno-pravnog individualiteta Bosne i Hercegovine i činjenice postojanja njenog naroda Bošnjana (Dobrijuh Bošnjana), kako kažu brojni dokumenti naših vladara i velmoža nije ništa drugo nego izraz težnje da se njen narod negira, da se njegova kultura prikaže kao dio drugih kultura, da se njene teritorije prisvoje i njeni stanovnici proglase za dio drugog naroda i na tome uspostave nekakva historijska prava koja nisu ništa drugo do najobičnija historiografska konstrukcija i politička i kulturna agresija, od kojih, kako to dobro znamo iz krvavog iskustva zadnjih dvije stotine godina, nije dalek put ni od stvarne agresije oružjem.”⁶

Ideolozi i historiografi u osporavanju i negiranju države Bosne i Hercegovine služe se prepravljajem i prilagođavanjem historijskih činjenica interesima velikodržavnih ideologija kako bi mimikrirali pravu istinu o kontinuitetu postojanja bh. društva. Diskursi, koje slijede srpski i hrvatski historiografi, mitološki su i oni imaju cilj dokazati stereotipe koje nacionalna ideologija producira i dizajnira u namjeri teritorijalnog širenja svoje ideje, jer je “srpski nacionalizam uvijek bio, i to u supstancijalnom smislu, teritorijalni nacionalizam. To znači da teritorijalni ekspanzionizam kao osvajačko širenje srpstva u prostoru, ...spada, od početka 19. stoljeća, u konstantna određenja srpske nacionalne ideologije uopće, i prema Bosni i Hercegovini posebno”.⁷ S druge strane, svako opiranje slijepom i nekritičkom prihvaćanju stereotipa nailazi na osudu i gnjev samih generatora takvih ideja i stavova. To ih iritira, draži, provocira, što dodatno doprinosi njihovoj frustriranosti. Prema tome, u jednom takvom afektivnom stanju mesijanističkog razumijevanja bh. društveno-historijske sadržajnosti multipliciraju

⁶ M. Filipović i N. Duraković, *Tragedija Bosne*, Valter, Sarajevo, 2002, str. 23.

⁷ E. Zgodić, *Ideologija nacionalnog mesijanstva*, navedeno djelo str. 201.

se stereotipi o drugima koji doživljavaju određene transformacije *vis a vis* same prirode i sadržaja stereotipa, tako da stereotipi postaju *ad hominem* (tj. degradiraju sami karakter drugih ljudi). Stoga je slika Bosne i Bošnjaka radikalno negativno intonirana. Istovremeno, Bošnjaci u očima nacionalno-mesijanske svijesti postaju paradigma zla.⁸

Takva pervertirana percepcija Bošnjaka postaje narkotizirana opsesija mentaliteta srbijanskih velikodržavnih ideologa. Nacionalističke zablude ili otrov nacionalizma hvata maha prije svega među mladima. Mladi se odgajaju i hrane predrasudama i stereotipima koje im nudi politička elita, tako da “mnogi stereotipi ulaze među takozvani običan svijet, sa kojim smo u saobraćaju, na pijaci ili trgovini, u gradskoj gužvi, pa i na sportskim priredbama”.⁹

“Sljedbenici srpskih nacionalističkih vođa u Bosni prizivali su otomansko nabijanje na kolac (što je minuciozno i figurativno predstavio Ivo Andrić u svom romanu *Na Drini ćuprija*, kako bi opravdali svoje napade na bosanske muslimane – koji su navodno Turci – zbog prelaska njihovih predaka na islam.”¹⁰ S druge strane, ironično je da je najpoznatiji nabijač na kolac svih vremena bio knez Vlad, koji je vladao Vlaškom u XV st. (kasnije preobražen u grofa Drakulu), čije su žrtve bili domaći buntovnici i Turci, a da njega I. Andrić i drugi pisci ne simboliziraju kao opaku ličnost. Uz to, treba spomenuti da srpskoj i hrvatskoj nacionalnoj ideologiji mesijanstvo služi kako bi kamuflirali svoje konspirativne ciljeve o stvaranju velike Srbije odnosno velike Hrvatske. Prema tome, ideolozi se u mesijanskoj ulozi žele prikazati kao spasitelji, jer je njihova zadaća, tobože, humane naravi. Mesija spašava i oslobađa narod, on je parusija. Samo što se, pak, ne zna od koga to on narod oslobađa i spašava. Je li se, možda, radi o virtualnom neprijatelju koji se javlja u halucinirajućem stanju ideologa, ili je to samo pokušaj da taj formirani narod oslobode od sebe samih tako što će ga rekonstruirati u drugi narod?

Takvim nenaučnim stavom i krajnje perfidnim odnosom želi se stvoriti ambijent koji će biti medij za promoviranje velikodržavnih mitova kako bi na taj način pripremili realizaciju političkih ciljeva koji

⁸ Vidjeti šire u knjizi: E. Zgodić, *Isto*, str. 160–163.

⁹ *Srbi o Srbima*, CID, Sarajevo, 2001, str. 123.

¹⁰ Michael A. Sells, *Iznevjereni most – religija i genocid u Bosni*, Klio, Sarajevo, 2002, str. 71.

su definirani i koncipirani projektom stvaranja velike Srbije, odnosno velike Hrvatske. Tom projektu, svakako, veliki doprinos dali su “Dobrica Ćosić i Vuk Drašković, čija su neprijateljska pisanja protiv Bošnjaka stvorila klimu za zločine...”¹¹

Ta bolesna atmosfera posebno će se reflektirati na televiziji, tako da “televizija samo odslikava društvo onakvo kakvo je; u bolesnom društvu i mediji su bolesni, otkrivaju naličje svoje moći – veličinu i strahotu manipulacije ljudskim dušama i mozgovima, amoralnost onih koji usmeravaju medijske poruke”.¹²

Za argumentiranje takve tvrdnje dovoljno je podsjetiti se recentnog ratnog diskursa kojim su se koristili i koji su artikulirali Franjo Tuđman i Slobodan Milošević. Svakako da postoji velika analogija u njihovim diskursima ukoliko napravimo jednu ozbiljniju analizu i uporedbu njihove percepcije i artikulacije bosanskih ratnih prilika. U tom kontekstu, “Tuđman će reći, civilizacijska misija hrvatske države u odbrani Evrope, i napokon, što je u praktično-političkom smislu i najvažnije, tu je i motiv osvajanja i vladavine teritorijom Bosne i Hercegovine, s Bošnjacima u njoj, koje treba, u tom slučaju, osvijestiti u smislu znanja njihovog hrvatskog etničkog porijekla, ili bez njih, kada se provode tzv. humano preseljenje naroda. Dakle, vodeći motivi anahronog nacionalnog mesijanstva mogu se naći u Tuđmanovim pseudoznanstvenim refleksijama o povijesti i, posebno, o odnosu spram Bošnjaka i Bosne i Hercegovine.”¹³

Sličnu retoriku u vezi s bošnjačkim nacionalnim pitanjem upotrebljava i Slobodan Milošević samo invertiranom u srpskom pravcu, kao npr. “Bošnjaci su izmišljena nacija, oni su islamizirani pravoslavci”.¹⁴ Iz ovih stavova proizlazi da su Tuđman i Milošević kao Evropljani osjećali dužnost da unište, istrijebe s ovih prostora bosanske muslimane, Bošnjake.¹⁵ Epilog takvog političkog diskursa agresija je koja je izvršena od 1992. do 1995. godine na bh. državu, bh. društvo i bh. građane.

¹¹ Michael A. Sells, *Isto*, str. 245.

¹² *Srbi o Srbima*, CID, Sarajevo, 2001, str. 158.

¹³ E. Zgodić, *Ideologija nacionalnog mesijanstva*, str. 192.

¹⁴ Opširnije u: E. Zgodić, *Politike fantazija*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2005, str. 178.

¹⁵ Opširnije u: Michael A. Sells, *Isto*, str. 161.

Prema tome, bosanski usud jeste da se stanovnici Bosne i Hercegovine opiru politikama i ratovima poricanja. Jer, “kroz historiju, Srbima se, npr., moglo poricati pravo na ovu ili onu teritoriju, ali se Srbi nisu poricali kao Srbi, odnosno kao nacionalni individualitet. Hrvatima se, naprimjer, osporavala i s pravom osporava ideologijska, sablasna teorija o historijskom, državnom i etničkom pravu na Bosnu i Hercegovinu, ali se kao narod, osim u ekstremnim srpskim nacionalističkim predstavama, nisu poricali kao zaseban narod. Ako izuzmemo hrvatske nacionalističke teze o Slovencima kao alpskim Hrvatima, oni nisu u svom nacionalnom individualitetu ozbiljnije osporavani. Uz Makedonce, kojima srpski, grčki, bugarski i albanski nacionalizmi osporavaju i nacionalni individualitet i pravo na samostalnu državu, ne postoji kao bošnjački, čini se, ni jedan narod na tlu Evrope čija se nacionalna egzistencija u tolikoj mjeri, u takvom kontinuitetu, s takvim ideologijskim fanatizmom i sa tako djelatnom bezobzirnošću koja u sebe uključuje i zločine genocida – negira i poriče.”¹⁶

Naravno, koncept takve nacionalističke ideologije rezultira oružanim ratovima, a nastavlja se borbom produciranja velikog broja stereotipa o drugima, a preko tih stereotipa oblikuju stereotipe i o sebi. Primjer je negiranje nacionalnog i političkog individualiteta drugog.

Ponavlja se isti nacionalistički diskurs koji se koristi s ciljem da se Drugom onemogućiti da govori o sebi, tj., da predstavlja sebe. Znači, problem je u govoru koji dolazi iz jednog smjera. Nema dijaloga. Naravno, ta jedna strana oblikuje istinu prema njihovim političkim interesima. Na taj način taj drugi postaje objekt manipulacije i time automatski gubi svoj subjektivitet. Taj Drugi nema prava da govori o sebi, da sebe predstavlja, da bude ono što jeste, već mu se njegov identitet uništava, te nameće sasvim novi koji je produkt ideologije i politike.

U takvom odnosu “taj drugi” nema pravo na kritička propitivanja. On se ne tretira subjektom. On nema alternative da uputi protuargument. On je dehumaniziran.¹⁷ Upravo ta dehumanizirajuća percepcija

¹⁶ E. Zgodić, *Politike poricanja*, DES, Sarajevo, 2005, str. 35–36.

¹⁷ Pod *dehumanizacijom*, koja se kao fenomen elaborira u kontekstu psihologije i sociologije zločina genocida, socijalni i politički mentalitet unutar kojeg se “predstavlja druge ljude kao neljudsku vrstu i time postavlja pozornica za nasilje nad njima... (vidjeti šire u knjizi: E. Zgodić, *Ideologija nacionalnog mesijanstva*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1999, str. 242).

Bošnjaka postaje motiv i izvorište opravdavanja civilizatorskih aspiracija srpskog i hrvatskog nacionalnog mesijanstva.

U jednom takvom bolesnom ambijentu bošnjački narod lišen je elementarnih ljudskih prava da bude ono što jeste, ili što osjeća da on jeste. Bošnjački narod definira se kao otpadnička grupa koja se zbog nekih sitnih ciljeva i interesa odrekla svoje nacije i vjere svojih predaka. To je karcinogeno tkivo koje treba hirurški otkloniti kako se ne bi širilo i ubrzo zahvatilo druge dijelove “zdravog” nacionalnog bića, kako to slikovito opisuje Njegoš u *Gorskom vijencu*.¹⁸

Stoga srpski nacionalisti i poduzimaju “plemenite” akcije protiv bošnjačkog naroda s ciljem da bošnjački narod civiliziraju. To je mesijanska zadaća – osloboditi drugog od balasta neznanja i divljaštva. Refleksija takvog diskursa jeste da povijesno istrebljenje crnogorskih muslimana, istraga “poturica” postaje proces a ne samo pojedinačan događaj,¹⁹ a ubijanje Bošnjaka-poturica ne samo vrijedan nego sveti čin, uzdignut na isti nivo sakralnosti kao i krštenje ili ispovijed.²⁰

Zaključak

Iz teorijsko-političke formule nacija-države, izrasle su konkretne društvene-ideološke snage koje će tokom cijelog XIX i XX st. ograničavati i sprečavati slobodno i samostalno konstituiranje bošnjačke nacije. Te političke i ideološke snage u kontinuitetu su producirale raznovrsne idejno-ideološke zapreke, najčešće stereotipe i predrasude u realiziranju bošnjačke nacije. Uzroci predrasuda i stereotipa u interpretiranju bošnjačke nacije nalaze se u složenim sadržajnostima nacionalno-političkih, nacionalno-kulturnih i nacionalno-religijskih velikodržavnih programa, zasnovanih i na ideologiji mesijanizma. Zadaci velikodržavnih nacionalnih ideologija u realizaciji nacionalno-političkog programa srpskog i hrvatskog velikodržavlja bili su lišiti Bošnjake vlastitog nacionalnog osjećaja. Dominantna predrasuda velikodržavnih ideologija jeste da je

¹⁸ “Udri za krst, za obraz junački (...)

Da krstimo vodom ili krvlju!

Trijebimo gubu iz torine!” (Njegoš, *Gorski vijenac*, Nolit, Beograd, 1974, str. 14).

“Udri vraga ne osta mu traga, udri poturice, ne ostavi im nikog ni od potomstva...”

(Njegoš, navedeno djelo, str. 162).

¹⁹ Opširnije u: Michael A. Sells, *navedeno djelo*, str. 74.

²⁰ Opširnije u: Michael A. Sells, *navedeno djelo*, str. 64.

Bosna i Hercegovina izmišljena država i da su Bošnjaci izmišljena nacija. U produciranim predrasudama i raznovrsnim stereotipima poricanja i negiranja bošnjačke nacije i države Bosne i Hercegovine, zapravo se kriju nacionalistički velikodržavni (srpski i hrvatski) projekti koji za konačni cilj imaju nestanak Bošnjaka kao nacije i države Bosne i Hercegovine.

Literatura

A. LEKSIKONI, RJEČNICI, ENCIKLOPEDIJE

- Bosanac M., Mandić O., Petković S., *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*, Informator, Zagreb, 1977.
- *Opći religijski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2002.
- *Sociološki leksikon*, Savremena administracija, Beograd, 1982.
- *Srbi o Srbima*, CID, Sarajevo, 2001.

B. KNJIGE

- Filipović, Muhamed; Duraković, Nijaz, *Tragedija Bosne*, Valter, Sarajevo, 2002.
- Klajić, Nada, *Srednjovjekovna Bosna*, Zagreb, 1989.
- Njegoš, *Gorski vijenac*, Nolit, Beograd, 1974.
- Sells, A. Michael, *Iznevjereni most – religija i genocid u Bosni*, Klio, Sarajevo 2002.
- Zgodić, Esad, *Ideologija nacionalnog mesijanstva*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1999.
- Zgodić, Esad, *Politike fantazija*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2005.
- Zgodić, Esad, *Politike poricanja*, DES, Sarajevo, 2005.

Messianism of national ideologies in stereotypes and prejudices in portrayals of the Bosniak nation

Summary

Stereotypes and prejudices in portrayals of the Bosniak nation are also infused with messianism. The messianism of national ideologies is a phenomenon whose practical application in ex-Yugoslavia is most precisely presented in a stereotypical portrayal of the Bosniak nation. For more than

two hundred years a perfidious, sometimes completely open, stereotypical portrayal of Bosniaks' social-historical being has been going on.

The very notion of messianism is of religious nature, because the root of the word is a Messiah, meaning a savior, a gatherer, who will eventually establish a kingdom of justice and peace.

Apart from a classical, religious messianism, this region also offers a political as well as a "cultural" messianism. The national messianism simply transfers into what is usually referred into as nationalism. The idea/notion on being chosen has easily spawn a consciousness of specially privileged, what was a case in this region, and which should awake a "subtle" feeling responsibility.

Historical fundamentals of the Serbian and Croatian messianism can, in part, be explained by the Serbian and Croatian resistance to Islam and the Ottoman Empire. The very geographical position of Serbia and Croatia allowed messianic ideologists to claim that the Serbs and Croats were defenders of Europe from Islam, a role that was interpreted messianically. The results of such Serbian and Croatian messianism was felt on their skin by the Bosniaks. The Bosniaks, with their country of Bosnia and Herzegovina became objects of the aggressive Serbian and Croatian national messianism.

About the Bosniaks, there is also a deeply rooted stereotype of ignorance and often contempt for the Islamic culture that is interpreted as barbaric, irrespective to the fact that it contains high humanistic standards, historically justified, perhaps most explicitly, in Bosnia and Herzegovina. Also, the forming of this stereotype was additionally contributed by current ideological stereotypes on Muslim fundamentalism and terrorism, as if there is no other fundamentalism and terrorism in the framework of other spiritual-fundamental and political agendas.